

Особливості розробки та реалізації психолого-педагогічної програми формування духовних цінностей і культури у майбутніх правознавців

Шкіренко О. В.

У статті розглядаються особливості складання психолого-педагогічної програми формування духовних цінностей і культури у майбутніх правознавців

Ключові слова: *духовні цінності, студенти-правознавці, психолого-педагогічна програма*

The article considers the peculiarities of making psychological and educational program of formation of spiritual values of future lawyers

Keywords: *spiritual values of future lawyers students- jurists, psycho-educational program*

Покращити економічну, соціальну, культурну ситуацію в країні можливо завдяки відродженню в житті людини духовно-моральних стандартів і принципів, духовних цінностей.

В особливій мірі це стосується майбутніх правознавців: юристів, слідчих, адвокатів, суддів, прокурорів, котрі повинні розкривати злочини та правопорушення, боротися з корупцією, хабарництвом, допомагати своєю роботою підтримувати порядок у державі та захищати громадян від злочинності.

У навчально-виховній роботі з молоддю в юридичних закладах слід постійно розвивати потребу сумлінно виконувати свої обов'язки, служити людям та правді, формувати такі моральні підвалини як чесність, гідність, порядність, відповідальність, совість, честь, милосердя, шляхетність, уміння поставити себе на місце іншого, дисциплінованість і пунктуальність у роботі. Ось чому дуже важливо, щоб навчальні заклади сприяли формуванню духовних цінностей, які є джерелом мотивації, планування вчинків, основа свідомості особистості.

Сучасна психолого-педагогічна наука покликана розробити систему формування духовних цінностей молоді з урахуванням суперечливих явищ і

тенденцій соціального життя. Необхідно, щоб зростаючи, людина, в міру свого розвитку, глибше розуміла та реалізовувала духовні цінності у власному житті та суспільно-корисній діяльності.

Питання вивчення та формування духовного світу особистості знайшли відображення в дослідженнях В.В.Анненкова, І.Д.Беха, М.Й.Боришевського, С.У.Гончаренко, І.А.Зязюна, Г.С.Костюка, В.Г.Кременя, О.М.Леонтьєва, С.Д.Максименко, Н.Г.Ничкало, Н.В.Павлик, Е.О.Помиткіна, В.В.Рибалки, О.В.Сухомлинської, Ж.М.Юзвак та інших дослідників.

Однак, актуальною залишається потреба у розробці сучасних засобів формування духовних цінностей студентів у вищих юридичних навчальних закладах, тому *мета нашої статті* полягає у висвітленні особливостей розробки психолого-педагогічної програми формування духовних цінностей і культури у майбутніх правознавців.

Для вирішення завдання, яке пов'язано з формуванням духовних цінностей студентів в умовах вищої школи необхідним є створення ефективної системи підтримки для трансформації духовних цінностей правознавця в особисті переконання.

До найважливіших *духовних цінностей майбутніх правознавців* ми відносимо: пошук істини, встановлення справедливості, потреба служити людям, твердість духовно-моральних принципів, захист прав і законних інтересів громадян, стійкість до спокус й можливостей збагачення за рахунок інших, дотримання принципу презумпції невинуватості, відповідальність перед Богом, людьми та власною совістю за виконану справу, нетерпимість до порушення закону.

Під «формуванням» духовних цінностей у студентів доцільно розуміти створення сприятливих психолого-педагогічних умов для самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення молоді, свідоме прагнення особистості до самопокращення, до процесу духовного зростання, що відбувається завдяки аналізу особистісного та суспільно-культурного досвіду, залучення юнаків та

дівчат до духовно спрямованої навчально-виховної та перетворюючої діяльності.

В основу розробки програми покладено ієрархічну систему особистісних цінностей, класифікацію психологічних властивостей високодуховної особистості студента-правознавця, виявлені психологічні особливості формування духовних цінностей студентів-правознавців [5, с. 169].

Мета психолого-педагогічної програми формування духовних цінностей майбутнього правознавця полягає в активізації у студентів потреби в самопізнанні, самовдосконаленні та самореалізації у навчально-виховній та суспільно-корисній юридичній діяльності у розвитку, формуванні духовних і особистісних цінностей.

Шляхи реалізації психолого-педагогічної програми складаються у певну систему науково-обґрунтованих теоретичних і практичних заходів, що сприяють розвитку внутрішнього світу особистості і формуванню духовних цінностей у студентів-правознавців.

Психолого-педагогічна програма формування духовних цінностей майбутнього правознавця включає міні-лекції, індивідуальні консультації, диспути, бесіди, рольові ігри, семінари, конференції, зустрічі з фахівцями, творчі особисті проекти духовного спрямування, суспільно-корисну діяльність майбутніх правознавців тощо.

Психолого-педагогічна програма формування духовних цінностей майбутніх правознавців розрахована на студентів першого і другого курсів, для чого розроблено орієнтовний тематичний план.

Програма передбачає апробацію методів тестування й анкетування, аналіз біографічних даних, результатів діяльності, які допомагають об'єктивно оцінювати думки, вчинки, накреслити реальні шляхи до самовдосконалення, найповніше реалізувати себе у суспільно-корисній діяльності під час навчання у вищій школі та подальшому житті.

Тематика занять передбачає чітке окреслення питань, що розглядаються, наочний матеріал, зв'язок з інтересами і проблемами студентів-правознавців, доступні й зрозумілі формулювання, приклади.

Кожне заняття побудовано за принципом динамізму навантаження та відпочинку, що підвищує працездатність студентів.

Розробляючи програму, слід враховувати, що використання схем, діаграм, таблиць, малюнків, репродукцій картин, фотокарток, аудіо та відео матеріалів допомагають зосередитися, сконцентрувати увагу, а приємна релаксаційна музика, спеціально підготовлена затишна аудиторія викликають асоціації відпочинку, нейтралізуючи навантаження від навчальної діяльності.

Під час реалізації психолого-педагогічної програми тематика проведення лекцій, бесід, семінарів, міні-конференцій повинна мати зв'язок з інтересами і проблемами студентської аудиторії. Чітке окреслення питань, теоретичне узагальнення, зрозумілі приклади, наочний матеріал активізують пізнавальну роботу студентів.

Диспути, бесіди, семінари, конференції слід будувати на активній взаємодії і діалозі студентів і викладача. Спільне вирішення різних життєвих проблем, обмін думками та ідеями спрямовано на підвищення відповідальності за власні пропозиції, об'єднання колективу.

Семінари, конференції, виставки, аукціони творчості дають можливість студентам представити свої творчі особистісні проекти духовного спрямування: доповіді, реферати, вірші, пісні, малюнки, роботи з флористики, коренепластики тощо.

Складання духовно-морального кодексу правознавця – це вид самостійної практичної діяльності студентів, який дозволяє логічно мислити, узагальнювати знання, досвід, визначати духовні цінності у формі важливого документу для майбутніх правників.

Під час презентації і колективному обговоренні проекту кодексу студенти-правники мають можливість висловлювати свої думки, вносити поправки тощо.

Психолого-педагогічна програма передбачає активну участь студентів в особистісних проектах (наукове дослідження, соціальний, юридичний, екологічний, духовно-моральний, культурний, науково-фантастичний, художній проекти тощо).

Професор В.В.Рибалка вважає, що робота над творчим проектом вимагає від молоді мобілізації та актуалізації усіх якостей власної особистості, їх апробації та інтенсивного розвитку. Успішне виконання особистісного проекту викликає творче задоволення, позитивні емоції, почуття впевненості у власних творчих можливостях. Поступово навкруги творчого високодуховного проекту концентруються найважливіші життєві потреби, інтереси, мотиви, цілі, знання, вміння, навички й поступово розвиваються здатності до майбутньої творчої високодуховної професійної діяльності [6, с.134].

За своїм масштабом, змістом та складністю, – зазначає В.В.Рибалка, – творчий проект значно перевершує будь-яку навчальну задачу або навіть їх набір, наближуючись до масштабу окремого «особистісного» предмета. Його значення для особистості студента може бути більшим, аніж роль деяких навчальних предметів або їх набору. Завдяки творчому особистісному проекту значною мірою врівноважуються важливі, але незбалансовані в звичайному навчальному закладі сторони, тенденції навчально-виховного процесу, такі як спеціалізація та універсалізація, диференціація й інтеграція, обов'язковість загально-групового та індивідуального його характеру,

спільність інтересів молоді та індивідуальність, приватність інтересів окремого студента тощо [6, с.135].

Зміст задач у творчому особистісному проекті спрямований на вирішення певних правових, духовно-моральних, соціально-культурних проблем сучасності.

На «аукціонах творчості» під час проведення Новорічного та Весняних балів молоді люди здатні виявити навички самостійної творчої роботи в особистісному проекті духовного спрямування, в поезії, прозі, малярстві тощо. Такі заходи допомагають реалізувати індивідуальні здібності, творчий потенціал, фантазії, потаємні мрії майбутніх правознавців.

Комплексне використання засобів впливу музики, поезії, пісень тощо на виставках і аукціонах творчості на Новорічному і Весняному балах формує розвиток творчого мислення і духовних цінностей майбутніх правознавців.

Приймаючи активну участь в обговоренні різних тем щодо конкретних духовно-моральних ситуацій під час навчання, на семінарах, конференціях, студентам-правознавцям доцільно розв'язувати моральні конфлікти, застосовуючи наукові джерела, газетні публікації тощо для покращення культури комунікації, спілкування, форми самореалізації, уміння аналізувати і впорядкувати факти, явища, виявлення прихильності до тих чи інших цінностей.

Перегляд художніх та документальних фільмів «Принц Єгипту», «Ісус із Назарету», «Наполеон», «Перехресні стежки», «Голодомор», «Американська трагедія» тощо під час проведення спецкурсу дозволить студентам ознайомитися з універсальною системою духовних і культурних надбань людства, з прикладами реалізації духовних цінностей, ознайомитися з практичним досвідом самотворення та обговорити кінострічки, висловити власну позицію.

Творче мислення майбутнього правознавця розвивається через здатність до аналізу проблем, ситуацій, подій життя, власної поведінки та поведінки інших людей, вміння відокремлювати головне від другорядного, через бачення взаємозв'язків подій та оригінальності, нестандартності інтелекту.

Слід зазначити, що врахування психологічних закономірностей загального, духовного професійного розвитку, надання самостійності молодій людині, розвиток різноманітних здібностей і мислення методами самоконтролю, саморегуляції, усвідомлення можливостей самореалізації в суспільно-корисній діяльності допомагає майбутнім правознавцям досягти належного професійного і духовного рівнів.

Під час своїх досліджень Е.О.Помиткін виявив таку закономірність: для окремих молодих людей духовні цінності й ідеали здаються життєво-необхідними, а для інших мають мінімальну значущість [5, с. 97].

Водночас зміна ставлення до певних життєвих ситуацій — це лише перший крок у внутрішньому світі, за яким з'являється необхідність у конструктивних змінах світу навколишнього, зазначає Е.О.Помиткін. За допомогою його соціально-психологічної моделі розвитку свідомості людини та відповідної зміни її ціннісних орієнтацій, визначено, що кожному рівню свідомості притаманна своя височина і, як наслідок, своє ставлення до однієї й тієї ж проблеми. З підвищенням рівня свідомості поступово розширюється світогляд людини, її турбують і цікавлять багато явищ, подій світу. Значення ж особистих проблем поступово зменшується [5, с. 98].

Самосвідомість, духовні цінності студента-правознавця формуються через здатність до усвідомлення залежності між власними якостями та життєвими успіхами або невдачами, аналіз ціннісної спрямованості своїх думок, слів та вчинків, їх співставлення з ідеалом, здатність до самооцінки, саморозвитку, самовдосконалення, здатність до мобілізації усіх своїх ресурсів на виконання важкої та, можливо, іноді не дуже цікавої, але

необхідної роботи, яка потребує часу та сил, здатність об'єктивно оцінювати себе, спиратись на наявні власні сили і на цій основі досягати помітних результатів у діяльності майбутнього правника.

Для особистості робота над собою — необхідна передумова набуття і збереження духовного потенціалу і професіоналізму. Це цілеспрямований процес, він є продовженням високодуховного професійного виховання, коли майбутній правознавець самостійно обирає мету самовдосконалення, постійно аналізує здобутки професійного та духовного зростання, займається самоосвітою. Без такої роботи розвитку власної особистості не можливо досягти бажаних результатів, – зазначає І.А.Зязюн [4].

Завдання викладачів і кураторів – допомагати студентам у самовихованні, у формуванні людиною своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети.

Рольові ігри «Судовий процес: справа Клайда» (Теодор Драйзер «Американська трагедія»), «Допит підсудного, свідків, експерта в суді»), «Огляд речових доказів», «Промова прокурора», «Захист підсудного» тощо використовуються при закріпленні теоретичних знань, умінь і навичок у студентів-правознавців та передбачають визначення теми, мети завдання, ознайомлення з сюжетом гри, розподіл ролей між студентами, моделювання процесу діяльності, взаємодію учасників гри у відповідності з їх ролями, колективне відпрацювання, реалізацію «ланцюга рішень» майбутніми правознавцями, створення емоційної, творчої атмосфери.

Для активізації творчих, духовних, професійних задумів, розширення світогляду вищезазначена програма пропонує студентам вивчати загальнолюдські надбання, орієнтири у сфері правознавства, історії, культури, мистецтва, науки. Реалізувати цей задум можливо за допомогою цілеспрямованих зустрічей зі справжніми правознавцями-професіоналами, кінострічок та екскурсій до музеїв.

Психолого-педагогічна програма формування духовних цінностей студентів-правознавців передбачає застосування різних діагностичних методик, анкетування, тренінгів, рольових ігор, авторської методики «Шляхом досконалості». Ця методика самовдосконалення особистості в колективі передбачає використання розробленої нами класифікації психологічних властивостей високодуховної особистості майбутнього правознавця.

На першому етапі проведення методики «Шляхом досконалості» запрошуються два студента до дошки, які окремими словами, символами, знаками, цифрами пишуть про себе інформацію, висвітлюючи головні події та цінності свого життя. Решта учасників методики намагаються знайти відповідь на дошці та задають питання, намагаючись більше дізнатися про своїх сокурсників.

На другому етапі всі студенти намагаються сформулювати разом найкращі особистісні якості студентів групи і визначити також якості та риси характеру, що допомогли б їм стати більш досконаліми.

На третьому етапі студентам пропонують перелік необхідних духовних та професійних якостей майбутнього правознавця та дають оцінку (по п'яти бальній шкалі) собі і студентам, які розповідали про себе та відповідали на запитання своїх одногрупників.

Після оцінювання та аналізу особистісних рис студенти можуть по черзі подякувати присутнім за відвертість, виписати собі риси характеру та якості, які слід покращити. Методика «Шляхом досконалості» допомагає виявити слабкі та сильні риси молодих людей, об'єктивно оцінювати думки, вчинки та накреслити реальні шляхи самовдосконалення.

Результати методики аналізуються і зберігаються у куратора групи для відстеження динаміки особистісного розвитку студентів і визначення нових напрямів самовдосконалення.

Психолого-педагогічна програма передбачає суспільно-корисну діяльність студентів-правознавців, до складу якої входять заходи, які спрямовані на покращання екологічного стану міста, країни, планети.

Спільна робота викладачів і студентів під час підготовки письмової відповіді на запитання полягає в тому, що студент отримує лист-запитання юридичного характеру від малозабезпеченого населення та готує відповідь, посилаючись на дійсні закони України (питання – різні, вони стосуються як цивільного так і кримінального кодексів). У разі необхідності, студенти мають можливість звернутися за порадою до викладачів різних кафедр юридичного закладу та самостійно готують відповіді у письмовій формі. Після перевірки листи з відповідями надсилаються адресату. Письмові та усні щотижневі безкоштовні юридичні консультаційні послуги малозабезпеченому населенню – дуже корисна робота для майбутніх правознавців.

Проводячи безкоштовно юридичні консультації, письмово надаючи відповіді малозабезпеченому населенню на питання, які потребують знань чинного законодавства України, студенти зможуть краще зрозуміти свою майбутню професію, відчуватимуть підтримку з боку своїх товаришів, досягнуть впевненості в собі та самоповаги, відчують потребу у турботі про інших, у вираженні власних цінностей у діях, відповідно до загальнолюдських та вищих цінностей.

Під час суспільно-корисної діяльності формуються позитивні якості, духовні цінності студентів, в душах молодих людей проростають паростки доброти, милосердя, співчуття.

Отже, психолого-педагогічна програма формування духовних цінностей майбутнього правознавця враховує інтереси студентів, допомагає процесу розвитку їх свідомості та формуванню духовних цінностей.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Анненков В.П. Особливості формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді в умовах промислово-економічного коледжу. Монографія / Київ: 1998. - 137с.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. - 204 с.
3. Біблія.- К.: УБТ, 1988. - 1523 с.
4. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. Навч. посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навч. закладів. - К.: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
5. Помиткін Е.О. Формування духовних цінностей старшокласників у діяльності шкільної психологічної служби. Дис. кандидата психологічних наук. - 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія. - ІПППО АПН України-1998, 146 с.
6. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: Монографія / За ред. І.О. Балла – К.:ІПППО АПН України, 1998. – 160 с.
7. Сухомлинский В.А. Избранные произведения: В 5 т. Т.1. — К.: Рад. школа, 1979. - 686с.
- 8.Шкіренко О.В. Формування духовних цінностей студента на основі моделі високодуховної особистості майбутнього правознавця // Вісник Академії адвокатури України. – К.: Видавничий центр Академії адвокатури України, 2007. – Вип. 10. – С. 166 – 171.
9. Яворська Г.Х. Соціально-професійна зрілість курсантів вищих закладів освіти МВС України: Монографія. – Одеса: ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 408с.

Орієнтовний тематичний план формування духовних цінностей у майбутніх правознавців

Тема	Кількість годин			
	усього	на теоретичні заняття	на практичні заняття	на індивідуальні заняття
1. Вступне заняття. Мета і особливості реалізації психолого-педагогічної програми формування духовних цінностей майбутніх правознавців. Психологія і духовні цінності.	6	2	2	2
2. Особистість правознавця. Індивідуально-психологічні характеристики особливості студента-правознавця. Ієрархічна система цінностей особистості. Класифікація психологічних властивостей високодуховного правознавця	6	2	2	2
3. Цінності особистого життя. Сімейні цінності. Спілкування правознавця. Характер правознавця.	6	2	2	2
4. Суспільно-соціальні цінності. Спрямованість особистості правознавця.	6	2	2	2
5. Загальнолюдські цінності. Правосвідомість юриста..	6	2	2	2
6. Абсолютні вічні цінності. Суспільний та індивідуальний досвід.	6	2	2	2
7. Духовні цінності правознавця. Інтелект, розумова сфера правознавця. Психофізіологічні якості правознавця. Підсумок роботи за семестр. Накреслення перспектив на другий семестр.	6	2	2	2
Загалом:	42	14	14	14